

УДК 621.787.4

Петро Кривий¹, к.т.н., доцент, Надія Тимошенко², к. фіз.-мат. н., доц.; Андрій Сеник¹, асистент, Мирослав Шарик¹, ст. викладач

¹ Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

² Національний університет «Львівська політехніка»

**ІМОВІРНІСНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЗУСИЛЛЯ ДОРНУВАННЯ
ЦИЛІНДРИЧНИХ ОТВОРІВ**

**Petro Kryvyy, Ph.D. Assoc.Prof.; Nadija Tymochenko Ph.D. Assoc.Prof.; Andriy Senyk,
Myroslav Sharyk**

**PROBABILISTIC APPROACH TO THE DETERMINATION OF CYLINDRICAL
HOLES BURNISHING FORCE**

Проаналізовано літературні джерела [2-5], присвячені проблемі дорнування циліндричних отворів, зокрема визначенню зусилля дорнування.

Відзначено, що у вищезгаданих джерелах діаметр дорна d_d , величина натягу N як різниці діаметра дорна і діаметра $d_{вт}$ втулки та коефіцієнт тертя φ в існуючих залежностях для визначення зусилля P_d дорнування подані як постійні величини.

Проте діаметр втулки, який виконаний з певною точністю, має відповідне встановленому квалітету поле розсіювання, що дорівнює допуску, тому величина натягу N буде випадковою з нормальним законом розсіювання.

Окрім цього доведено [4, 5], що значення коефіцієнта тертя φ можуть коливатись у різних межах, а значить, його величина також буде випадковою. Грунтуючись на центральній граничній теоремі [1], прийmemo гіпотезу, що величина P_d буде випадковою з нормальним законом розподілу.

Використавши [2], зусилля P_d виразимо залежністю:

$$P_d = A \cdot N + B \cdot N \cdot f + Cf,$$

$$\text{де } A = \frac{\pi \cdot d_d \cdot P_d}{2}, \quad B = \frac{\pi \cdot d_d \cdot P_e}{2 \operatorname{tg} \alpha}, \quad C = \pi \cdot d_d \cdot P_d \cdot b.$$

Введемо позначення: $P_d = Q$; $N = X$; $f = Y$; $X \cdot Y = Z$ і отримаємо:

$$Q = A \cdot X + B \cdot Z + C \cdot Y.$$

Знаючи характеристики розподілу незалежних випадкових величин X і Y , а саме: математичні сподівання, які приблизно дорівнюють середнім значенням, тобто $M(X) \approx \bar{X}$, $M(Y) \approx \bar{Y}$, дисперсії $D(X)$ і $D(Y)$, середні квадратичні відхилення $\sigma_x = \sqrt{D(X)}$ і $\sigma_y = \sqrt{D(Y)}$ та щільності розподілу за нормальним законом

$$f(X) = \frac{1}{\sqrt{2\pi}\sigma_X} \cdot e^{-\frac{(X_i - \bar{X})^2}{2\sigma_X^2}}, \quad f(Y) = \frac{1}{\sqrt{2\pi}\sigma_Y} \cdot e^{-\frac{(Y_i - \bar{Y})^2}{2\sigma_Y^2}}$$
 і використавши теореми про

чисельні характеристики [1], отримано залежності для визначення математичного сподівання величини Q , тобто $M(Q)$, дисперсіє $D(Q)$ та середнього квадратичного відхилення $\sigma(Q)$.

$$M(Q) = A \cdot M(X) + A \cdot B \cdot C \cdot M(X) \cdot M(Y) + C \cdot M(Y),$$
$$D(Q) = A^2 D(AX) + B^2 [A^2 \cdot C^2 \cdot D(AX) \cdot D(CY) + A^2 \cdot C^2 \cdot M^2(AX) \cdot D(CY) + A^2 \cdot C^2 \cdot M(CY) \cdot D(AX)] + C^2 D(CY),$$

Максимальне значення зусилля дорнування P_{dmax} виразиться залежністю:

$$P_{\text{dmax}} = M(Q) + 3\sigma(Q).$$

Запропонований імовірнісний підхід, окрім отримання з певною імовірністю максимального зусилля дорнування дає можливість встановити вплив кожної із складових X, Y, Z на P_d , а також, використавши критерії Стьюдента і Фішера, суттєвість відмінностей між математичними сподіваннями і дисперсіями випадкових величин X, Y, Z .

Література:

1. Венцель Е.С. Теория вероятностей. – М.: Наука, 1969. – 576 с.
2. Осипов Ю.К. Повышение качества прессовых соединений типа «тонкостенная свертная втулка-корпус» с использованием метода упрочнения – калибрующей обработки дорнованием. Диссертация на соискание ученой степени канд.техн.наук. Специальность 05.03.01. Технологии и оборудование механической и физико-технической обработки. Алтайский госуд.технич. ун-т, Барнаул. – 2007. – 129 с.
3. Проскуряков Ю.Г. Эксплуатационные свойства свертных втулок, обработанных дорнованием/ Ю.Г.Проскуряков, М.А.Миканадзе// Вестник машиностроения, 1963, №7. – С.44-46.
4. Проскуряков Ю.Г. Объемное дорнование отверстий/ Ю.Г.Проскуряков и др. – М.: Машиностроение, 1984. – 234 с.
5. Проскуряков Ю.Г. Дорнование цилиндрических отверстий с большими натягами. – Ростов-на-Дону: Изд-во Ростовского университета, 1982. – 168 с.